

**Revue Criminologie, La criminologie comparée, Hommage
à Denis Szabo, Vol. XXVI, No 2, σελ. 1-153**

Αντώνη Δ. Μαγγανά

Δεν θα ήταν υπερβολή αν λέγαμε ότι η *Revue Criminologie* τοποθετείται, παγκόσμια, ανάμεσα στα καλύτερα περιοδικά όσον αφορά την εγκληματολογική έρευνα και τους σύγχρονους προβληματισμούς γύρω από το θέμα.

Το γεγονός αυτό, υπήρξε συνέπεια πολλών παραγόντων:

– Έχει την υποστήριξη του Διεθνούς Κέντρου Συγκριτικής Εγκληματολογίας το οποίο εδρεύει στη Σχολή Εγκληματολογίας του Πανεπιστημίου του Montreal.

– Διαθέτει ερευνητικές ομάδες οι οποίες ανανεώνονται συνέχεια από τους πτυχιούχους εγκληματολόγους της Σχολής εγκληματολογίας του Πανεπιστημίου του Montreal.

– Στηρίζεται σε μία συμπαγή ομάδα επιστημόνων διαφόρων προελεύσεων οι οποίοι είναι ανοικτοί σε όλες τις νέες τάσεις και δεν διστάζουν οι ίδιοι να δημιουργήσουν νέα ρεύματα.

– Έχει το πλεονέκτημα να συνδυάζει πολλές φορές τον ηπειρωτικό με τον αγγλοσαξωνικό τρόπο σκέψης και δουλειάς.

Σε όλα τα παραπάνω προστίθεται και η πολιτική βούληση των κυβερνήσεων τόσο του Καναδά όσο και του Quebec να προωθήσουν την έρευνα στον εγκληματολογικό τομέα.

Υπεύθυνος, σε μεγάλο βαθμό, για το «χρυσό αιώνα» που διέρχεται η εγκληματολογία στο Montreal είναι, χωρίς αμφιβολία, ο Denis Szabo με την απεριόριστη ενεργητικότητά του, το κριτικό πνεύμα και τη διορατικότητά του.

Δεν αποτελεί λοιπόν υπερβολή το γεγονός ότι αυτό το τεύχος με τις σημαντικές δημοσιεύσεις είναι αφιερωμένο στο Denis Szabo και τη συγκριτική εγκληματολογία.

Την επιμέλεια του τεύχους είχαν οι Καθηγητές M.Cusson και M.Lebanc.

Προηγείται ένα *in memoriam* γραμμένο από το M.Cusson αφιερωμένο στην Καθ. M.Baril που χάθηκε τόσο νωρίς αφού όμως πέτυχε μία σημαντική συμβολή στην πρόοδο της θυματολογικής επιστήμης. Ενώ δηλαδή παλαιότερα περιοριζόμαστε απλά στη μελέτη του ρόλου του θύματος στην τέλεση ενός εγκλήματος, η M.Baril θεώρησε ότι είναι απαραίτητο να προχωρήσουμε βαθύτερα ερευνώντας τις απόψεις και τα συμφέροντα του θύματος. Σε ένα δικονομικό σύστημα, όπως το καναδικό, το οποίο δεν γνωρίζει το θεσμό της «πολιτικής αγωγής» πρότεινε μία πιο δίκαιη

κατανομή των δικονομικών δικαιωμάτων ανάμεσα στο δράστη και το θύμα. Υπήρξε υπέρμαχος της υποστήριξης και συμπαράστασης των θυμάτων και ιδιαίτερα των κακοποιημένων γυναικών σε όλα τα στάδια της διαδικασίας.

Στο Editorial που ακολουθεί ο Καθ. M.Cusson μας παρουσιάζει την αξία της συγκριτικής επιστήμης ειδικότερα στην εγκληματολογία την οποία, σωστά, θεωρεί ως μία διεθνή επιστήμη. Η συγκριτική εγκληματολογική έρευνα επιβάλλεται όλο και περισσότερο διότι η εγκληματικότητα παρουσιάζει κοινά χαρακτηριστικά στις περισσότερες δημοκρατίες δυτικού τύπου και διότι διαγράφονται κοινές τάσεις στην αντίδραση στο έγκλημα.

Στο επόμενο άρθρο, ο Καθ. M.Lebanc μιλά για την σχέση νεανικής παραβατικότητας και κοινωνικών αλλαγών.

Ξεκινά με τη διαπίστωση ότι, για τους νέους μια «κοινωνία σπανιότητας» (societe de rarete) διαδέχτηκε την κοινωνία της «μαζικής κατανάλωσης» (societe de masse) με κύριες συνέπειες την αύξηση της ανεργίας και της μερικής απασχόλησης, τις οικονομικές κρίσεις, τον πολλαπλασιασμό των οικογενειών με ένα γονέα που φροντίζει για τα παιδιά.

Η βασική του υπόθεση είναι ότι στις κοινωνίες «μαζικής κατανάλωσης» υπάρχει ένας «ψυχο-πολιτιστικός» μηχανισμός εξαναγκασμού ο οποίος κρατά τις μορφές δυσπροσαρμοστικότητας στο ίδιο επίπεδο ανεξάρτητα από τις οποιεσδήποτε κοινωνικο-οικονομικές αλλαγές.

Τι συμβαίνει όμως σήμερα με το πέρασμα στην «κοινωνία της σπανιότητας»; Συγκρίνοντας τις έρευνες αυτοομολογούμενης ενοχής της δεκαετίας του '70 με εκείνες της δεκαετίας του '80, διαπιστώνει μία σταθερότητα. Ένα ποσοστό 81% των νέων που ρωτήθηκαν το 1985 παραδέχθηκαν ότι είχαν τελέσει ένα αδίκημα, ενώ το 1974 το ποσοστό ήταν 84%.

Παρ' όλα αυτά υπήρξε μία μετατόπιση της εγκληματικότητας. Αυξήθηκαν τα σοβαρά αδικήματα κατά του προσώπου και της ιδιοκτησίας και ιδιαίτερα οι βανδαλισμοί.

Όσον αφορά τα ψυχο-πολιτιστικά χαρακτηριστικά των νέων:

α) Παρουσιάστηκε κυρίως μια αύξηση της καχυποψίας και μια αυξημένη επιθετικότητα. Αν και οι νέοι της δεκαετίας του '80 φαίνεται να έχουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση, είναι πιο αγχώδεις και πιο ανασφαλείς από εκείνους της δεκαετίας του '70. Η ανασφάλεια συνοδεύεται από μία αυξημένη επιθετικότητα.

β) Διαπιστώθηκε ότι οι νέοι που πέρασαν πρόσφατα από το δικαστήριο ανηλίκων έχουν μεγαλύτερη δυσκολία στο να ικανοποιήσουν τις κοινωνικές απαιτήσεις με κοινωνικά αποδεκτούς τρόπους. Χρησιμοποιούν ως πρότυπο τον κόσμο του εγκλήματος. Ασπάζονται τη φιλοσοφία του «σκληρού» και προσπαθούν να δείξουν ότι ενηλικιώθηκαν πριν την ώρα

τους. Έχουν αυτοπεποίθηση, δεν είναι παθητικοί και δεν υποφέρουν από κατάθλιψη.

Ο συγγραφέας υποστηρίζει την άποψη ότι, για κάθε γενεά, υπάρχει μία ισορροπία ανάμεσα στις κοινωνικές δομές και την «κυμαινόμενη» (modale) προσωπικότητα των νέων ώστε οι εγκληματικές δραστηριότητες να κρατηθούν σ' ένα σταθερό επίπεδο. Χρησιμοποιεί για την περίπτωση τον όρο του Walliser «ομοιορησία» (homeorhesie), την ικανότητα δηλαδή προσαρμογής ενός συστήματος στη διατήρηση μιας σταθερής διαδικασίας.

Οι απόψεις του Καθ. M.Leb Blanc είναι ενδιαφέρουσες, αλλά παραλείπεται ένας παράγων ο οποίος θα μπορούσε να επηρεάσει αυξητικά τη νεανική παραβατικότητα, οι περισσότερες δηλαδή ευκαιρίες που υφίστανται σήμερα για την τέλεση ενός αδικήματος από τους νέους.¹

Στο επόμενο άρθρο, οι Καθ. M.Felson και D.Van Dijk, ασχολούνται με τις θεωρίες που αφορούν τις ευκαιρίες τέλεσης ενός εγκλήματος και επισημαίνουν τους κινδύνους που ενέχει μία γενίκευση αυτών των θεωριών.

Για να γίνει ένα έγκλημα απαιτούνται τρία στοιχεία: 1) ένας δυνάμει εγκληματίας, 2) ένας προσιτός στόχος και 3) απουσία φυλακτικού προσωπικού. Σήμερα οι συνθήκες διαβίωσης αυξάνουν τις ευκαιρίες τέλεσης ενός εγκλήματος. Αναφέρουν το ενδιαφέρον παράδειγμα της Δυτ. Γερμανίας όπου η νομοθετική καθιέρωση υποχρεωτικού αντικλεπτικού συστήματος στα αυτοκίνητα (τόσο στα νέα όσο και στα παλαιά) οδήγησε σε μία σημαντική μείωση τις κλοπές αυτοκινήτων αφού οι υποψήφιοι κλέφτες δεν είχαν πλέον την ευκαιρία να βρουν εύκολα αυτοκίνητο για κλέψιμο. Τέτοια παραδείγματα οδήγησαν σε γενικεύσεις οι οποίες όμως δεν λαμβάνουν υπόψη ορισμένα στοιχεία όπως το φαινόμενο της μετατόπισης της παραβατικότητας προς στόχους περισσότερο ευάλωτους και προσιτούς.

Η δημοσίευση του Καθ. M.Cusson, που ακολουθεί αφορά τις διαρθρωτικές συνέπειες του κοινωνικού ελέγχου. Καταφέρεται, για μια ακόμη φορά, κατά των εκπροσώπων μιας «ακαδημαϊκής εγκληματολογίας» (θετικιστές και ιντεραξιονιστές) η οποία είναι αποκομμένη από την πράξη και ενδιαφέρεται όλο και λιγότερο για την ασφάλεια των πολιτών και την αποτελεσματική προστασία της κοινωνίας.

Αντίθετα μια άλλη κατηγορία εγκληματολόγων, στους οποίους ανήκει και ο ίδιος, επαναφέρουν στο προσκήνιο τον κοινωνικό έλεγχο ως ένα σημαντικό παράγοντα που επηρεάζει την εγκληματικότητα. Τα χαρακτηριστικά των θεωριών που υποστηρίζουν είναι:

1. Βλ. M.Cusson, *Croissance et décroissance du crime*, Paris P.U.F., 1990.

α) μια διευρυμένη έννοια του κοινωνικού ελέγχου που περιλαμβάνει το σύνολο των μέτρων για την περιστολή της εγκληματικότητας.

β) η διαπίστωση ότι οι επιλογές που κάνουν οι εγκληματίες εξαρτώνται από ορισμένες συνισταμένες του κοινωνικού ελέγχου όπως οι κοινωνικές κυρώσεις και ο περιορισμός των ευκαιριών τέλεσης ενός εγκλήματος.

Μπορούμε, επομένως, να υποθέσουμε ότι ο τρόπος αντίδρασης στο έγκλημα από το κράτος ή την κοινωνία επηρεάζουν τις επιλογές των εγκληματιών και κατά συνέπεια το μέγεθος της εγκληματικότητας.

Ως κοινωνικός έλεγχος θεωρείται το «σύνολο των ενεργειών που στοχεύουν να περιορίσουν την πιθανότητα τέλεσης ενός εγκλήματος».

Αναφέροντας, στη συνέχεια, τις συνιστώσες ενός αποτελεσματικού κοινωνικού ελέγχου, τονίζει το ρόλο που παίζει ο ιδιωτικός τομέας σε σχέση με το δημόσιο. Οι πολίτες πιέζουν όλο και περισσότερο, για τη λήψη μέτρων που θα αυξήσουν το κόστος του εγκλήματος και θα περιορίσουν τα οφέλη, με αποτέλεσμα οι εγκληματίες να συναντούν δυσκολίες στο να βρουν ένα στόχο που είναι ταυτόχρονα ενδιαφέρων και ευάλωτος.

Ο ιδιωτικός τομέας βρίσκεται σε πλήρη ανάπτυξη. Ενώ οι δημόσιες αστυνομίες διατηρούν ένα σταθερό αριθμό προσωπικού υπάρχει μεγάλη και συνεχής αύξηση του αριθμού των ιδιωτικών αστυνομικών. Το κράτος εξάλλου, αρχίζει να εγκαταλείπει τον αγώνα κατά της μικρής και μεσαίας εγκληματικότητας (βλ. για παράδειγμα τον αυξανόμενο αριθμό των εγκαταλελειμμένων διώξεων) ενώ ο ιδιωτικός τομέας μπορεί να δείξει μεγαλύτερη προσαρμοστικότητα στις ανάγκες προστασίας των ατόμων.

Τα μέτρα αυτά έχουν πιθανότητες επιτυχίας εφόσον θεωρηθεί ο εγκληματίας, κατά τον M.Cusson, ως ένα άτομο που μπορεί να προβεί σε επιλογές, να προσαρμοσθεί στις διάφορες καταστάσεις, να αδράχνει τις διάφορες ευκαιρίες και να επηρεάζεται από τις κυρώσεις.

Μπορούμε, όμως, να αναρωτηθούμε ποιο είναι το ποσοστό αυτών των «ψυχρών» και «υπολογιστών» εγκληματιών όταν γνωρίζουμε ότι ένας μεγάλος αριθμός νέων παραβατών δρουν παρορμητικά σε περιπτώσεις εγκλημάτων όπως οι βανδαλισμοί, ο χουλιγκανισμός και τα ναρκωτικά.

Κατά τον M.Cusson τέσσερις είναι οι μηχανισμοί μέσω των οποίων ο κοινωνικός έλεγχος επηρεάζει την επιλογή των παραβατών:

- Αυξάνει τις δυσκολίες πραγμάτωσης του εγκλήματος
- Αυξάνει τους κινδύνους στους οποίους εκτίθενται οι εγκληματίες
- Μειώνει τις προσδοκίες κέρδους
- Αποδοκιμάζει τις εγκληματικές πράξεις και προκαλεί αισθήματα ενοχής και ντροπής

Όταν μία πράξη απαγορεύεται από το νόμο και οι κοινωνικές πιέσεις, τα έθιμα, οι ανεπίσημες κυρώσεις την θεωρούν ως μία πράξη που αποδοκιμάζεται και τιμωρείται, τότε θα βρεθούν πολύ λίγα άτομα για ν' αντιταχθούν σ' αυτές τις κοινωνικές δυνάμεις.

Εξάλλου τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι ένας αποτελεσματικός κοινωνικός έλεγχος οδηγεί τα άτομα σε λιγότερο εγκληματικές λύσεις. Ως παράδειγμα, αναφέρονται οι δολοφονίες, οι οποίες είναι πιο σπάνιες από τις σωματικές βλάβες διότι, κατά τον M. Cusson, οι πρώτες αποδοκιμάζονται και τιμωρούνται πιο αυστηρά από τις δεύτερες. Έρευνες έχουν αποδείξει ότι όσο πιο σοβαρό είναι το έγκλημα τόσο πιθανότερο είναι να καταγγεληθεί στην αστυνομία, να συλληφθεί ο ύποπτος και ο δικαστής να επιβάλει μια αυστηρότερη ποινή.

Κατά τη γνώμη μας ο κανόνας αυτός δεν μπορεί να είναι γενικός. Αν πάρουμε για παράδειγμα το βιασμό ενώ η αντικειμενική βαρύτητα της πράξης θεωρείται αναμφισβήτητη, ο αριθμός, εν τούτοις, των καταδικαστικών αποφάσεων είναι εξαιρετικά μικρός.

Η αδυναμία καθιέρωσης γενικών κανόνων αναγνωρίζεται εξάλλου και από τον ίδιο το συγγραφέα, όταν παραδέχεται ότι η υπερβολική θυματοποίηση των πιο αδύναμων, αποτελεί μία σκληρή απόδειξη των ορίων της αντεγκληματικής πολιτικής. Το ιδανικό ότι όλοι οι πολίτες πρέπει να προστατεύονται εξίσου από το νόμο δεν μπορεί να προσφέρει τίποτε μπροστά στο γεγονός ότι τα μέσα και η επιθυμία να υπερασπίσει κάποιος τον εαυτό του είναι άνισα κατανεμημένα.

Ο ίδιος αναγνωρίζει στα συμπεράσματά του ότι το να ισχυρισθούμε ότι ο κοινωνικός έλεγχος προσδιορίζει το ύψος της εγκληματικότητας δεν σημαίνει ότι η τελευταία μπορεί να τεθεί υπό έλεγχο καθόσον υπάρχουν και πολλοί άλλοι παράγοντες που μπορούν να την επηρεάσουν.

Σε μία φιλελεύθερη δημοκρατία ο κοινωνικός έλεγχος δεν υπάγεται σ' ένα κεντρικό μηχανισμό αλλά παραμένει διάσπαρτος και αποσπασματικός. Οι κοινωνικοί φορείς που μπορούν να επηρεάσουν την εγκληματικότητα είναι πολυάριθμοι και δρουν ασυντόνιστα.

Ο ρόλος, επομένως, του εγκληματολόγου δεν πρέπει να συνίσταται στο να δίνει έτοιμες λύσεις στον ανώτατο άρχοντα αλλά να κατασκευάσει υπομονετικά τις θεωρίες οι οποίες θα βοηθήσουν την κοινωνία και την εξουσία στο να κατανοήσουν καλύτερα την εγκληματικότητα και τη λογική του κοινωνικού ελέγχου.

Και σε προηγούμενη βιβλιοκρισία μας² είχαμε τονίσει ότι ένας αυστηρός κοινωνικός έλεγχος μπορεί να έχει κάποια αποτελέσματα στο ύψος της εγκληματικότητας αλλά δεν συμβιβάζεται μ' ένα ελεύθερο δημοκρα-

τικό καθεστώς. Η υψηλή εγκληματικότητα είναι, εν μέρει, το τίμημα μιας δημοκρατικής διακυβέρνησης και του απόλυτου σεβασμού των ατομικών ελευθεριών και των δικονομικών δικαιωμάτων του ατόμου. Στις Η.Π.Α., για παράδειγμα, ισχυρές προσωπικότητες του οργανωμένου εγκλήματος καταφέρνουν να ξεφύγουν από το δίκτυ της ποινικής δικαιοσύνης χρησιμοποιώντας το Αμερικανικό Σύνταγμα και παραλύοντας, με τον τρόπο αυτό, το μηχανισμό απονομής της δικαιοσύνης. Η μεγάλη δυσκολία λοιπόν έγκειται στο να συνδυασθούν τα δύο στοιχεία (κοινωνικός έλεγχος και δημοκρατικά δικαιώματα) με στόχο μια αποτελεσματική αντεγκληματική πολιτική.

Τα προβλήματα αυτά τίθενται στο επίπεδο της καταστολής του εγκλήματος. Αντίθετα δεν υπάρχουν, σε τέτοιο βαθμό, στην πρόληψη. Για το λόγο αυτό είναι εξαιρετικά σημαντικό να επενδύει η κοινωνία στην προληπτική αντεγκληματική πολιτική.

Στη δημοσίευση που ακολουθεί, η S.Grenier παρουσιάζει την εξέλιξη των ανθρωποκτονιών στο Quebec από το 1954 έως το 1989.

Η πρώτη διαπίστωση είναι: οι ανθρωποκτονίες απόρροιας οικογενειακών διαφορών είναι εκείνες που επηρεάζονται λιγότερο από τις κοινωνικές και δημογραφικές αλλαγές παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν την αύξηση στα άλλα εγκλήματα.

Σημαντική αύξηση παρουσίασαν οι ανθρωποκτονίες «ξεκαθαρίσματα λογαριασμών». Από 4,9% για την περίοδο 1954-1967 ανέβηκαν σε 16,9% του συνόλου για την περίοδο 1977-1989. Η πολύ μεγάλη αύξηση μεταξύ 1968 και 1976 (1130%) οφείλεται, κατά τη συγγραφέα, σε μία διόγκωση (gonflement) του εγκληματικού περιβάλλοντος και μια αλλαγή του είδους της εγκληματικότητας (ναρκωτικά, πορνεία, κλοπές αυτοκινήτων). Αυτές οι νέες μορφές εγκληματικότητας προϋποθέτουν δίκτυα οργανωμένων εγκληματιών, οι οποίοι εν απουσία νομικής διευθέτησης των θεμάτων ρυθμίζουν μόνοι τους τα προβλήματα. Με τον τρόπο αυτό προκαλούνται περισσότερες διενέξεις οι οποίες καταλήγουν συχνά σε ανθρωποκτονία από πρόθεση.

Στη συνέχεια ο Καθ. M.Ouimet προβαίνει σε μία σύγκριση της γεωγραφικής κατανομής της εγκληματικότητας ανάμεσα στις Η.Π.Α. και τον Καναδά, χώρες που γειτονεύουν.

Επιλέγει τα εγκλήματα που είναι συγκρίσιμα κυρίως διότι καταγγέλλονται συχνότερα στην αστυνομία: ανθρωποκτονία, ληστεία, διάρρηξη, κλοπή αυτοκινήτου.

Κατά τον πολιτολόγο S.M.Lipster ο μεγαλύτερος δείκτης βίας στις Η.Π.Α. οφείλεται στο ότι οι αμερικανοί είναι πιο ατομιστές από τους καναδούς και βλέπουν με δυσπιστία την παρέμβαση του κράτους στις ιδιωτικές υποθέσεις. Αντίθετα οι Καναδοί είναι πιο διατεθειμένοι να θυσιάσουν ένα μέρος της ελευθερίας τους για το καλό της πλειοψηφίας. Συμφωνούν πιο συχνά στο να περιορίσουν την οπλοφορία, το κάπνισμα

στους δημόσιους χώρους και την οδική κυκλοφορία μέσα στις πόλεις. Πιστεύει, πάντως, ότι ο *Χάρτης των δικαιωμάτων του ατόμου του Καναδά*, που επαναπατρίστηκε από την Αγγλία το 1982, θα προκαλέσει μία ταχύτερη «αμερικανοποίηση» μέσω της επίδρασης που θα έχει στις αστυνομικές και δικαστικές πρακτικές.

Ο συγγραφέας έχει δίκιο στην τελευταία του διαπίστωση. Η έναρξη ισχύος του Χάρτη (βασικά Συντάγματος) παρέλυσε συχνά την αστυνομική δράση και δημιούργησε πληθώρα νέων υποθέσεων. Θυμάμαι, χαρακτηριστικά, ότι μετά το 1982 αυξήθηκαν τόσο οι υποθέσεις που αφορούσαν τροχαία αδικήματα (αλκοο-τέστ κ.α.) ώστε δημιουργήθηκε, εκ του μηδενός μία ολόκληρη εξειδικευμένη Επιθεώρηση, η *Motor Vehicle Report*, για να καλύψει την ανάγκη πληροφόρησης των δικηγόρων γύρω από τις αμφισβητήσεις βασισμένες στο Χάρτη Δικαιωμάτων.

Από την πλευρά του ο Hagan πιστεύει ότι όσο σοβαρότερη είναι μια εγκληματική συμπεριφορά, τόσο η διαφορά μεταξύ Καναδά και Η.Π.Α. είναι σημαντική. Η εύκολη απόκτηση ενός όπλου στις Η.Π.Α. μπορεί να εξηγήσει γιατί τα βίαια εγκλήματα είναι τόσο πολλά. Γενικά πιστεύει ότι Αμερικανοί και Καναδοί χρησιμοποιούν διαφορετικούς μηχανισμούς κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος.

Ο Καθ. M.Ouimet εφιστά, πάντως, την προσοχή μας στον κίνδυνο των γενικεύσεων.

Αν και δέχεται ότι υπάρχει μία διαφορά στον τομέα των ανθρωποκτονιών, όπου οι Η.Π.Α. έχουν το υψηλότερο ποσοστό ανάμεσα στις βιομηχανικές κοινωνίες, υποστηρίζει εν τούτοις ότι το έγκλημα αυτό δεν υπακούει στους ίδιους νόμους όπως η ληστεία ή η διάρρηξη. Κατά το συγγραφέα, οι Βόρειες Πολιτείες των ΗΠΑ που συνορεύουν με τον Καναδά παρουσιάζουν ανάλογη εγκληματικότητα. Πάντως η μεγαλύτερη διαθεσιμότητα όπλων στις Η.Π.Α. μπορεί, πράγματι, να εξηγήσει τη μεγαλύτερη συχνότητα ανθρωποκτονιών όπως επίσης εξηγεί γιατί υπάρχουν περισσότερες διαρρήξεις στον Καναδά αφού οι ιδιοκτήτες δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν τόσο εύκολα το όπλο τους για να προστατεύσουν την περιουσία τους σε περίπτωση επίθεσης.

Πράγματι, όταν άρχισα τη διδασκαλία του Ποινικού δικαίου στον Καναδά, έμεινα κατάπληκτος μπροστά στην αυστηρότητα του Καναδικού Ποινικού Δικαίου σχετικά με τα όπλα. Υπάρχουν 100 (!) περίπου άρθρα στο κείμενο του ίδιου του Ποινικού Κώδικα που ρυθμίζουν το θέμα στις μικρότερες λεπτομέρειες. Η τακτική αυτή εκφράζει την ανησυχία του Καναδού νομοθέτη μπροστά στο φαινόμενο της ανεξέλεγκτης οπλοφορίας στις Η.Π.Α.³

3. Στο σημείο αυτό είχαμε στηριχθεί για να εκφράσουμε τις κριτικές μας για τον αποσπασματικό τρόπο γραφής του Καν.Ποιν.Κώδικα: G.Coté-Harper, A.Mangas, *Droit Pénal Canadien*, 2η έκδ., Montréal, Yvon Blais 1984, σελ. 31.

Οι μεγαλύτερες διαφορές παρατηρούνται, κατά τον M. Ouimet, στη σύγκριση της εγκληματικότητας των μεγάλων πόλεων. Η ύπαρξη «γκέτο» συντελεί, ασφαλώς, στο να έχουν περισσότερη βία και λιγότερη ασφάλεια οι αμερικανικές πόλεις σε σύγκριση με τις канаδικές.

Ακολουθεί η δημοσίευση του Καθηγητή του Πανεπιστημίου της Genoa Uberto Gatti όπου αναφέρονται ορισμένα παράδοξα αποτελέσματα που είχε η εφαρμογή της «δικαιοσύνης» των ανηλίκων.

Τα πρώτα συστήματα αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας βασίστηκαν στο αμερικανικό πρότυπο της Cook Country Juvenile Court του Chicago το 1899. Η παρέμβαση είχε προνοιακό χαρακτήρα και στόχευε, κυρίως, να διερευνηθούν οι αιτίες της μη προσαρμογής του νέου με σκοπό να τον βοηθήσουμε, επιμορφώσουμε ή κοινωνικοποιήσουμε και όχι να προσδιορίσουμε την ευθύνη του ώστε να του επιβληθεί μία δίκαιη ποινή.

Τη δεκαετία του 1960 εκφράστηκαν οι πρώτες κριτικές κατά του συστήματος αυτού. Πολλές αποφάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου των Η.Π.Α. άρχισαν ν' αναγνωρίζουν στο νέο διαδικαστικά δικαιώματα που είχε στερηθεί χάριν του «προνοιακού» προτύπου όπως το δικαίωμα στις υπηρεσίες δικηγόρου, το δικαίωμα έφεσης και άλλα.

Με τον τρόπο αυτό, αρχικά στις Η.Π.Α. και τον Καναδά και μετά στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, υπήρξε μία απομάκρυνση από το σύστημα που βασιζόταν στην αποκατάσταση (rehabilitation) προς την κατεύθυνση ενός συστήματος στηριζόμενου στο δίκαιο των ενηλίκων. Όμως η κίνηση αυτή δεν έγινε παντού ομοιόμορφα και δεν ακολουθήθηκε με σταθερότητα και συνέπεια. Επί πλέον παρουσιάστηκαν ορισμένα παράδοξα αποτελέσματα αντίθετα προς το συμφέρον του ανηλίκου. Αποδείχθηκε, για παράδειγμα, στην πράξη, ότι η παρουσία δικηγόρων υπεράσπισης μπορούσε να οδηγήσει σε μια αυστηρότερη ποινή. Σε μερικές περιοχές του Καναδά και κυρίως στο Ontario παρουσιάστηκε, μάλιστα μία αύξηση των νέων που κρατούνται σε κλειστά ιδρύματα καθώς και αυστηρότερες ποινές φυλάκισης. Στην Ευρώπη η τάση αυτή ακολουθήθηκε μερικά και είναι δύσκολο να συνάγει κανείς ασφαλή συμπεράσματα.

Πάντοτε θεωρήθηκε ως αναπόσπαστο στοιχείο μιας ορθής αντεγκληματικής πολιτικής ο περιορισμός στο ελάχιστο της δικαστικής παρέμβασης στον τομέα της νεανικής παραβατικότητας. Στόχος ήταν η αποφυγή του στιγματισμού, της κοινωνικής απομόνωσης και της υποτροπής. Απτή απόδειξη αυτής της τάσης είναι η ύψωση του ορίου ηλικίας για την ποινική ευθύνη σε πολλές νομοθεσίες.

Τα τελευταία χρόνια, οι μεταρρυθμιστές επεδίωξαν να περιορίσουν τον αριθμό των ανηλίκων που κρατούνται σε κλειστά ιδρύματα. Παράλληλα αναπτύχθηκαν τα εναλλακτικά μέτρα. Έτσι στην Αγγλία χρησιμοποιήθηκε το σύστημα της «ενδιάμεσης θεραπείας». Οι νέοι βρίσκονται σε καθεστώς ελευθερίας υπό επίτηρηση. Συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια της ημέρας ασχολούνται με διάφορες καλλιτεχνικές, επιμορφωτικές ή

αθλητικές δραστηριότητες ενώ το βράδυ το περνούν στο Ίδρυμα. Στην ηπειρωτική Ευρώπη, επίσης, αναπτύχθηκαν διάφορα προγράμματα με στόχο την αντικατάσταση της δικαστικής παρέμβασης. Στην Ιταλία, ένα ειδικό πρόγραμμα, προέβλεψε τη μεταφορά αρμοδιοτήτων από την κεντρική διοίκηση στους δήμους.

Στην αρχή, τα προγράμματα αυτά αντιμετωπίστηκαν με σκεπτικισμό, στο τέλος όμως έγιναν ευρέως αποδεκτά και οδήγησαν σε μία σημαντική μείωση της ποινικής μεταχείρισης.

Υπάρχει όμως πάντοτε ο κίνδυνος να έχουμε και στην Ευρώπη τα αντίθετα αποτελέσματα όπως συνέβη στην Αμερική και τον Καναδά όπου αντί να περιοριστεί η δικαστική παρέμβαση κατέληξαν, αντίθετα, σε μια αυστηροποίηση των νόμων και των ποινών.

Γενικότερα, πολλά ερωτηματικά τίθενται ως προς την αποτελεσματικότητα και εξέλιξη αυτών των νέων συστημάτων.

Η αμηχανία αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας εμφανίσθηκε καθαρά στη νομοθεσία του Καναδά του 1985⁴ και αργότερα στο Βέλγιο, όπου, ενώ από τη μία πλευρά τονίσθηκε ότι οι νέοι χρειάζονται ιδιαίτερη μεταχείριση από την άλλη θεωρήθηκε αναγκαία μία «υπευθυνοποίηση» τους ότι, δηλαδή όφειλαν να αναλάβουν τις ευθύνες των πράξεών τους σε μία προσπάθεια εξισορρόπησης των συμφερόντων του νέου και προστασίας του κοινωνικού συνόλου.

Ο Καθ. U. Gatti εναποθέτει πολλές ελπίδες στην «επανορθωτική» δικαιοσύνη. Πρόκειται για την επανόρθωση των ζημιών που προκλήθηκαν από το έγκλημα, μέσω προγραμμάτων κοινωνικής εργασίας, διαμεσολάβησης, συμφιλίωσης. Μετά τα πρότυπα της «μεταχείρισης» και της «ανταπόδοσης» το σύστημα της «διαμεσολάβησης» μπορεί ν' αποτελέσει έναν τρίτο δρόμο. Σε περιοχές που λειτουργεί ήδη, το ποσοστό επιτυχίας ανέρχεται σε 70 έως 80% των νέων που το ακολούθησαν. «Αποδικαστικοποίηση» (dejudiciarisation), ελάχιστη παρέμβαση, έρευνα για εναλλακτικές μεθόδους, αποτελούν τα στοιχεία του νέου διαλόγου.

Τα προγράμματα αυτά παρουσιάζουν, ασφαλώς, εξαιρετικό ενδιαφέρον υπό την προϋπόθεση ότι θα συνοδεύονται από τους κατάλληλους μηχανισμούς που θα καταστήσουν δυνατή την πρακτική εφαρμογή.

Στην επόμενη δημοσίευση ο Καθ. Ezzat Fattah, ασχολείται με τη σχετικότητα της θυματοποίησης βασισμένης σε διαφορετικά πολιτιστικά πρότυπα. Η «ηγεμονία» του δυτικού πολιτισμού οδήγησε στο σημείο ώστε οι αξίες που επικρατούν στις χώρες αυτές να θεωρηθούν ως παγκόσμια αποδεκτές και ως οι ορθότερες σε παγκόσμια κλίμακα.

4. *Loi sur les jeunes contrevenants S.C. 1985.*

Ο συγγραφέας, όντας αντίθετος προς αυτή την «υποταγή» στις αξίες του δυτικού πολιτισμού, αναφέρει το παράδειγμα της περιτομής, πρακτικής αποδεκτής σε ορισμένες κοινωνίες αλλά όχι σε άλλες. Πολύ λίγες αξίες είναι παγκόσμια αποδεκτές. Αυτό που θεωρείται καλό για τους μεν δεν θεωρείται απαραίτητα καλό για όλους. Το δημοκρατικό καθεστώς μπορεί να είναι το ιδανικό για μία προηγμένη κοινωνία αλλά καταστροφικό για μια κοινωνία που ζει στην εποχή του χαλκού. Μπορεί να λειτουργήσει στο Πανεπιστήμιο αλλά όχι σε μια παιδική χαρά. Ως άλλο παράδειγμα της σχετικότητας της έννοιας της θυματοποίησης αναφέρει την αυτοκτονία η οποία, στις δυτικές κοινωνίες, θεωρείται γενικά ως μία πράξη «αυτο-θυματοποίησης» ενώ σε άλλες κοινωνίες θεωρείται ως μία γενναία πράξη.

Το ερώτημα που θέτει είναι: «Δεδομένης της σχετικότητας της έννοιας της θυματοποίησης, τι κερδίζουμε επιβάλλοντας σε άλλους λαούς τις δικές μας αντιλήψεις για το θύμα και τη θυματοποίηση»;

Υιοθετώντας αντιλήψεις που γειτονεύουν με τις θεωρίες της Εγκληματολογίας της Κοινωνικής Αντίδρασης πιστεύει ότι δεν υπάρχει, κάποιο μέτρο, διεθνώς αναγνωρισμένο, για να κρίνει αν μία ανθρώπινη συμπεριφορά είναι αποδεκτή ή όχι. Για να δούμε, για παράδειγμα, αν υπάρχει κακοποίηση ενός παιδιού πρέπει να αναφερθούμε στις πολιτισμικές αξίες της συγκεκριμένης κοινωνίας. Το ίδιο ισχύει και με την ευθανασία. Γι' αυτούς που αντιτίθενται θεωρείται ως προμελετημένος φόνος. Για εκείνους που την υποστηρίζουν θεωρείται ως μία πράξη με ανθρωπιστικά κίνητρα.

Αναφέρει επίσης το ενδιαφέρον παράδειγμα των παιδιών της Ταϊλάνδης και των Φιλιππίνων που εκδίδονται. Είναι εύκολο για έναν κάτοικο μιας κοινωνίας αφθονίας να τα θεωρήσει ως θύματα μιας άγριας σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Όμως, πρέπει να αναρωτηθούμε αν αυτά τα νέα παιδιά που προτίμησαν τη σχετική άνεση των οίκων ανοχής από τη μιζέρια, αθλιότητα και πείνα στις οποίες ήταν καταδικασμένα, θεωρούν τον εαυτό τους, ως θύμα. Και γιατί αυτή η ομόφωνη αποδοκιμασία για να σταματήσει αυτή η σεξουαλική εκμετάλλευση δεν εκτείνεται και στα παιδιά που πεινούν και υποφέρουν από αρρώστιες ή που κακοποιούνται σωματικά; Η σεξουαλική θυματοποίηση είναι χειρότερη από τις άλλες μορφές θυματοποίησης και γιατί;

Ο συγγραφέας αναφέρει, επίσης, την περίπτωση της εκδιδόμενης, όπου μία φεμινίστρια κοινωνιολόγος θα θεωρούσε ασφαλώς τη σχέση της με τον «προστάτη» ως εκμετάλλευση και θυματοποίηση ενώ η ίδια η εκδιδόμενη μπορεί να μην έχει αυτή την άποψη.

Το πρόβλημα όμως, κατά τη γνώμη μας, έγκειται στο εάν τα «θύματα» έχουν τη δυνατότητα ν' αποφασίσουν ή όχι αν πρόκειται για θυματοποίηση. Αν δηλαδή το παιδί ή η γυναίκα, υπό την αφόρητη πίεση διαφόρων παραγόντων, δρουν προς μία κατεύθυνση πώς μπορούμε να ισχυρι-

σθούμε ότι επιθυμούν αυτή την κατάσταση ελεύθερα και ηθελημένα. Η σχετικότητα, επομένως, της έννοιας «θύμα» και «θυματοποίηση» βασίζεται στους διαφορετικούς κοινωνικούς και πολιτιστικούς παράγοντες που υπάρχουν και όχι στο ότι ένα παιδί που το χτυπούν ή μία γυναίκα αντικείμενο σεξουαλικής εκμετάλλευσης αποδέχονται το γεγονός.

Υπάρχει και η κατηγορία των «θυμάτων» που «κατασκευάστηκαν» από τον ίδιο το νόμο. Όταν, για παράδειγμα, οι σεξουαλικές σχέσεις μ' ένα άτομο διανοητικά ανάπηρο θεωρούνται ως βιασμός με την πρόφαση ότι είναι ανίκανο να συναινέσει ελεύθερα, στην ουσία ο νόμος απαγορεύει τις σεξουαλικές σχέσεις στο άτομο αυτό για όλη του τη ζωή. Κάτι, δηλαδή, που ξεκίνησε ως προστασία του ατόμου κατέληξε να γίνει μία πραγματική θυματοποίηση. Το ίδιο ισχύει και για τα άτομα που τελούν υπό κηδεμονία.

Σημαντική είναι η διαπίστωση του συγγραφέα ότι οι ψυχολογικοί τραυματισμοί επουλώνονται ταχύτερα σε ορισμένες κοινωνίες απ' ότι σε άλλες. Θεσμοί όπως το Κισμέτ, η μοίρα, το πεπρωμένο, παίζουν σημαντικό ρόλο στην επούλωση των τραυμάτων, όπως και η κοινωνική διάρθρωση και οι εν γένει συνήθειες. Η μεγαλοποίηση των συνεπειών μιας θυματοποίησης μπορεί να καθυστερήσει την επούλωση ή να κάμει πιο δύσκολη των ανάρρωση. Η συμπαράσταση που προσφέρεται στα θύματα εγκληματικών πράξεων, ακόμα και αν γίνεται με τις καλύτερες προθέσεις, μπορεί να έχει το αντίθετο αποτέλεσμα. Μπορεί, δηλαδή, να δημιουργήσει την εντύπωση στα θύματα ότι είναι αδύνατο να ανακάμψουν στηριζόμενα στις δικές τους δυνάμεις.

Η διαπίστωση αυτή του συγγραφέα μπορεί να εφαρμοστεί στις περιπτώσεις των θυμάτων βιασμού. Για πολλούς λόγους, η σημασία ενός βιασμού έχει πάρει δυσανάλογες διαστάσεις με αποτέλεσμα να δημιουργεί στο θύμα αφόρητες καταστάσεις και σοβαρούς ψυχικούς τραυματισμούς. Η κατάσταση αυτή επιδεινώνεται από την ύπαρξη και λειτουργία Συλλόγων προστασίας θυμάτων βιασμού. Η διαμεσολάβηση, συμφιλίωση, αποκατάσταση, αποζημίωση δεν θα μπορούσαν, άραγε, να παίξουν ένα πιο θετικό ρόλο απ' ότι οι ποινικές κυρώσεις, στην επούλωση των τραυμάτων;

Το άρθρο του Καθ. Ε. Fattah θα μπορούσαμε να ισχυρισθούμε ότι ασχολείται με μία θυματολογία της κοινωνικής αντίδρασης.

Οι αντιλήψεις των ισχυρότερων ομάδων που επικρατούν για το θύμα επιβάλλονται σε όλο το κοινωνικό σύνολο και δημιουργούν με τον τρόπο αυτό τα θύματα ή επιτείνουν ορισμένες καταστάσεις θυματοποίησης. Είναι άραγε η έννοια «θύμα» σχετική όσο και η έννοια «έγκλημα»; Η ερώτηση παραμένει ανοικτή κυρίως λόγω της σημασίας που έχουν προσλάβει ορισμένα αδικήματα όπου θύμα είναι ουσιαστικά το κοινωνικό σύνολο όπως τα περιβαλλοντικά εγκλήματα.

Στην τελευταία δημοσίευση ο υποψήφιος διδάκτωρ R.Louisignan ασχολείται με το ενδιαφέρον θέμα του επαγγελματικού απόρρητου σε κλινικές παρεμβάσεις για ενήλικους παραβάτες.

Υποχρεώνοντας ένα θεραπευτή ν' αποκαλύψει μυστικά που του εμπιστεύθηκε ο πελάτης του, τον βάζομε στο εξαιρετικά λεπτό δίλημμα να διακόψει μία σχέση εμπιστοσύνης προς όφελος δήθεν του δημόσιου συμφέροντος.

Το ερώτημα που θέτει είναι: Μήπως υπάρχουν και άλλοι τρόποι απονομής της δικαιοσύνης έξω από τον επίσημο; Μπορεί άραγε να χρησιμοποιηθεί το επαγγελματικό απόρρητο ως παράγων που ευνοεί μία διαδικασία εσωτερικής αλλαγής στον παραβάτη με αποτέλεσμα να έχουμε λιγότερες περιπτώσεις υποτροπής, λιγότερα έξοδα, λιγότερες ζημιές απ' ότι στην περίπτωση της ανταποδοτικής δικαιοσύνης; Ο ίδιος πιστεύει ότι η απόλυτη εχεμύθεια πρέπει να προσφέρεται στον πελάτη σ' ένα πλαίσιο που θα τον βοηθήσει ν' αλλάξει υπεύθυνα και ουσιαστικά.

Το τεύχος αυτό της *Revue Criminologie*, πιστεύουμε ότι ανταποκρίθηκε απόλυτα στο ρόλο του να τιμήσει ένα μεγάλο όνομα της Εγκληματολογίας, τον D.Szabo. Η ποιότητα και ποικιλία των θεμάτων που αναπτύσσονται εκφράζουν τις ανησυχίες του μεγάλου αυτού επιστήμονα. Η συγκριτική εγκληματολογία υπήρξε ο κατ' εξοχήν τομέας όπου αισθανόταν άνετα εφόσον τα πάντα για κείνον αποτελούσαν μία σύγκριση. Το γεγονός αυτό, εξάλλου τον βοήθησε και τον βοηθά να θέσει σε επαφή το βορειοαμερικανικό τρόπο σκέψης και δουλειάς με τον Ευρωπαϊκό αλλά και να κρατά ζωντανές τις ανησυχίες του για τη δημιουργία μιας εγκληματολογίας που θα μπορεί να παρακολουθεί από κοντά τις εξελίξεις στον τομέα αυτό.